

การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน
LEARNING COMMUNITY DEVELOPMENT BASED ON BRAIN-BASED LEARNING

จุฬากรณ์ มาเสถียรวงศ์¹, สรรชัย หนองตรุด²,

ภัทรา วายาจุต³, กมลทิพย์ นิมคธาวุธ⁴

CHULAKORN MASATIENWONG¹, SUNCHAI NONGTRUD²,

PATTRA VAYACHUTA³, KAMONTIP NIMKHATHAVUT⁴

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2560

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน พื้นที่ศึกษา ได้แก่ ชุมชนตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา แบ่งเป็น กลุ่มเป้าหมายหลัก ได้แก่ เด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลเขาทอง อายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 20 ปี กลุ่มเป้าหมายรอง ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ผลการวิจัยสรุปเป็นกระบวนการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ได้ดังนี้

1. ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ เป้าหมายของการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน มุ่งเน้นการพัฒนาตามช่วงวัย แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ เด็กปฐมวัย เด็กวัยเรียน และเด็กวัยรุ่น

2. กลไกและกระบวนการ ได้แก่ ความร่วมมือจากทั้งสามฝ่าย ได้แก่ 1) ครอบครัว: การส่งเสริมครอบครัวพลังบวก การเลี้ยงดูและส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน 2) โรงเรียน: กระบวนการพัฒนาและออกแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน และ 3) ชุมชน: คณะทำงานวางแผน สนับสนุน ติดตาม ถอดบทเรียนและจัดการความรู้

¹ ผู้อำนวยการสถาบันรามจิตติ, ค.ต. (พัฒนศึกษา) คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² รองผู้อำนวยการสถาบันรามจิตติ, ค.ม. (โสตทัศนศึกษา) คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ค.ต. (การศึกษานอกระบบโรงเรียน) คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴ นักวิจัยสถาบันรามจิตติ, ค.ม. (การศึกษาปฐมวัย) คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. ผลผลิต ชุมชนได้รับการพัฒนาโดยทุกฝ่ายให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง ทำงานแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเลี้ยงดู การจัดการเรียนรู้ และการดูแลเด็กและเยาวชนในพื้นที่ให้ได้รับการพัฒนาตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน โดยผลผลิตที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย แบ่งเป็น ผลที่เกิดขึ้นกับเด็กแต่ละช่วงวัย ผลที่เกิดกับโรงเรียน ผลที่เกิดกับครอบครัว วัด และชุมชน

คำสำคัญ: 1. ชุมชนแห่งการเรียนรู้ 2. การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน

ABSTRACT

The objective of this article was to develop a learning community based on brain-based learning. This research focusing on the area of Khao Thong subdistrict community, Payuhakiri district, Nakhon Sawan province. It was a participatory action research consisting of 2 target groups of study. Thus, the main target group was composed of children and youth in Khao Thong Sub-district, aged from birth to 20 years old whereas the minor was composed of families, schools and communities. The study findings could be concluded as a process of learning community development as follows:

1. Inputs were the goals of children and youth development in accordance with the principles of brain development focusing on the children and youth divided by age into 3 groups: early childhood, school-age children and adolescents.

2. Mechanisms and processes referred to the cooperation from all three parties: 1) the families including promoting positive family power, children raising and promoting the learning among the children and youth based on brain-based learning, 2) the schools including the development process and design of learning management based on brain-based learning and 3) the communities composed of the community working groups' planning, supporting, monitoring, lessons concluding and knowledge management.

3. Outputs were the community was developed with every sector giving priority to learning and personal development. Engage in nurture, instruction and monitoring children and youth in the area to be developed according to the brain-based learning. The outputs were the results of the main target group according to each age group, the effects on the schools and the consequences on families, temples and communities.

Keywords : 1. Learning Community 2. Brain-Based Learning

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

แนวโน้มประชากรของโลกและประเทศไทยชี้ให้เห็นว่ากำลังเข้าสู่สังคมวัยวุฒิ โดยอัตราเด็กเกิดใหม่น้อยลง สัดส่วนประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานลดลง ขณะที่ผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อกระบวนการปรับเปลี่ยยนยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติ พัฒนากำลังคนของประเทศอย่างเห็นได้ชัด ข้อมูลจากรายงานโครงการพัฒนาเครือข่ายและกลไกการศึกษาสภาวการณ์และขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน ประจำปี 2556-2557 (จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์ และคณะ, 2558) ชี้ให้เห็นว่า เด็กไทยจำนวน 1 ใน 3 ที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ และส่วนใหญ่ถูกทอดทิ้งให้อยู่กับปู่ย่าตายายที่เป็นผู้สูงอายุ โดยเฉพาะเด็กปฐมวัย รวมถึงเด็กวัยเรียนชั้นประถมศึกษาด้วย ซึ่งเด็กเหล่านี้มีโอกาสที่ต้องเติบโตอยู่ด้วยการเลี้ยงดูที่ขาดความรู้ รวมถึงการดูแลโภชนาการที่ไม่สมบูรณ์ตามหลักพัฒนาการ ตลอดจนเด็กวัยรุ่นที่ต้องอยู่ท่ามกลางครอบครัวและสังคมที่มีความเสี่ยงหลากหลายรูปแบบ ขาดภูมิคุ้มกันชีวิตที่ดี ด้านพัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์ จากรายงานประจำปีกรมสุขภาพจิต ปี 2559 (กรมสุขภาพจิต, 2559) เก็บข้อมูลเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ทั่วประเทศ จำนวน 23,644 คน พบว่า มีคะแนนไอคิวเฉลี่ยอยู่ที่ 98.2 เพิ่มขึ้นจากปี 2554 ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 94 แต่ยังคงต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานสากลซึ่งกำหนดไว้ที่ 100 ที่ภาพรวมมีไอคิวตามเกณฑ์ปกติเพียงร้อยละ 68

สถานการณ์ข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนการเลี้ยงดูเด็กและเยาวชน จำเป็นต้องส่งเสริมการพัฒนาให้สมบูรณ์พร้อมทั้งทางด้านร่างกายและสติปัญญา แนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain-Based Learning) จึงเป็นแนวคิดที่สอดคล้องที่จะนำมาประยุกต์ใช้ทั้งในการเรียนรู้และการเลี้ยงดูเด็ก เพื่อเป็นการสร้างความรู้พื้นฐาน ความพร้อม ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และใช้กระบวนการทวนคิดเพื่อให้เกิดการพัฒนาการทำงาน ของสมองอย่างเต็มที่ (รัตถภรณ์ คำกมล และบุษบา บัวสมบูรณ์, 2559) เนื่องจากสมองมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทักษะการคิด ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เพื่อมุ่งเน้นให้เด็กมีความรู้ มีทักษะ และความพร้อมต่อการดำรงชีวิตในยุคที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

จากการทบทวนองค์ความรู้และบทเรียนจากการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การทำงานพัฒนาพื้นที่หรือชุมชนต่าง ๆ ชี้ให้เห็นทิศทางการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่เน้นเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง เน้นพลังความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันเป็นเครื่องมือของการพัฒนา ซึ่งการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในชุมชนจะทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาไปสู่การเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community)” (สนอง โลหิตวิเศษ, 2559) การพัฒนาการเรียนรู้และการศึกษาต้องเปลี่ยนโจทย์ใหม่

ที่กว้างกว่าการเรียนรู้ของเด็กวัยเรียนแต่ต้องครอบคลุมการเรียนรู้ของคนทุกช่วงวัย สนามการทำงานของการสร้างการเรียนรู้เพื่อพัฒนานั้นใหญ่กว่าโรงเรียน แต่ต้องครอบคลุมไปถึงพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้และพัฒนาการศึกษาที่ตอบสนองความเป็นจริงในชีวิตและอาชีพ

พื้นที่ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ เป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมในแง่ของการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เนื่องจาก ในปีงบประมาณ 2559 สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์เขต 1 ดำเนินโครงการพัฒนาสนามเด็กเล่นตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) “เล่นตามรอยพระยุคลบาท” ในโรงเรียนเขาทอง และในปีเดียวกันได้ร่วมดำเนินโครงการวิจัยและพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ในตำบลเขาทองกับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทำให้พื้นที่ตำบลเขาทองมีทุนทางสังคม ที่นำไปสู่การศึกษาเรื่องการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อสร้างองค์ความรู้การทำงานเชิงพื้นที่และสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดกับการพัฒนาคนในแต่ละช่วงวัยและการพัฒนาพื้นที่สู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ต่อไปในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาชุมชนตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 กระบวนการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานสามารถส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักถึงสภาพการเลี้ยงดูเด็กและเยาวชน รวมถึงผู้ที่มีบทบาทหน้าที่จัดการเรียนรู้ให้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ คำนึงถึงการดำเนินการตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานและมุ่งเป้าหมายการส่งเสริมพัฒนาการอย่างสมวัย

3.2 องค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ใช้เป็นแนวทางส่งเสริมให้คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการนำความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานไปใช้ประยุกต์ใช้ในบริบทของตนเอง เช่น ดูแลบุตรหลาน ดูแลตนเอง จัดกิจกรรม จัดการเรียนรู้ให้แก่เด็กปฐมวัย วัยรุ่น วัยทำงานและผู้สูงวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

4.1 กลุ่มที่ศึกษา

กลุ่มที่ศึกษา ได้แก่ คนในพื้นที่ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ แบ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก ได้แก่ เด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลเขาทอง อายุระหว่างแรกเกิดถึง 20 ปี ซึ่งใช้การสังเกตในกิจกรรมทั้งในและนอกชั้นเรียน และสุ่มสัมภาษณ์เด็กนักเรียนจำนวน 10 คน กลุ่มเป้าหมายรอง ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ดังนี้ 1) โรงเรียนเลือกศึกษาโรงเรียนทั้งหมดในพื้นที่ โดยมีตัวแทนผู้อำนวยการและครูจากแต่ละโรงเรียนเข้าร่วมกระบวนการ จำนวน 15 คน 2) ครอบครัวที่เข้าร่วมกระบวนการวิจัยมาจากอาสาสมัครเข้าร่วมกระบวนการ จำนวนประมาณ 20 ครอบครัว และ 3) ชุมชน ซึ่งประกอบด้วยภาคประชาสังคม คณะกรรมการชุมชน ประชาชนชุมชน พระ กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน จำนวนประมาณ 20 คน ใช้วิธีการอาสาสมัครโดยคณะทำงานชุมชน เป็นผู้ดำเนินการคัดเลือก

4.2 วิธีดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) แบ่งวิธีการศึกษาออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

4.2.1. ระยะเตรียมการ เริ่มต้นด้วยการลงพื้นที่เพื่อแนะนำคณะผู้วิจัย การประชุมชี้แจงทำความเข้าใจวัตถุประสงค์การวิจัย ศึกษาบริบทพื้นที่ วางแผนร่วมกับตัวแทนชุมชน และตั้งแกนนำเพื่อประสานงานในระดับพื้นที่ โดยตัวแทนชุมชนจะเป็นผู้ประชาสัมพันธ์และประสานคนในพื้นที่ โดยเฉพาะพ่อแม่ผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการเพื่อพัฒนาการเลี้ยงดูลูกหลานของตนเอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในระยะนี้ ได้แก่ แบบศึกษาข้อมูลสถานการณ์ทั่วไปในชุมชน ตำบลเขาทอง ประกอบด้วยประเด็นการสังเกตและข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ข้อมูลบริบทของพื้นที่ 2) สถานการณ์ด้านประชากรและชุมชน จำแนกตามช่วงวัย ได้แก่ เด็ก ปฐมวัย เด็กวัยเรียนประถมศึกษา เด็กวัยเรียนมัธยมศึกษา วัยแรงงาน และผู้สูงอายุ 3) ทิศทางสังคมในพื้นที่ ได้แก่ การใช้ชีวิตตามหลักสุขภาวะของคนในชุมชน พื้นฐานการศึกษาของเด็กและเยาวชน การดำเนินงานของท้องถิ่นในการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน 4) โจทย์และทิศทางการพัฒนาของท้องถิ่น การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ดำเนินการพิจารณาความตรงและความเหมาะสมของเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) และดำเนินการปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิก่อนนำเครื่องมือไปใช้

4.2.2 ระยะดำเนินการ ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน

1) ขั้นการวางแผน (Plan) มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดแผนและคณะทำงานร่วม โดยจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้

สมองเป็นฐานแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในพื้นที่ จากนั้น ร่วมกันออกแบบและกำหนดแผนใน การทำงานพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตำบลเขาทอง ซึ่งกำหนดออกมาเป็นลักษณะของกิจกรรมการ อบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ความรู้เรื่องการส่งเสริมการเลี้ยงดูและการจัดการเรียนรู้แก่เด็กและเยาวชน ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลไกการพัฒนาชุมชนแห่ง การเรียนรู้

2) ขั้นการปฏิบัติ (Act) ขั้นการปฏิบัติ มีเป้าหมายเพื่อเติมเต็มความรู้เรื่องการเลี้ยงดู เด็กตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานให้แก่กลุ่มเป้าหมายที่อยู่รอบตัวเด็กและเยาวชน ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน (ครู) และชุมชน ผ่าน 2 กิจกรรมหลัก ดังที่คณะทำงานได้ร่วมกันวางแผนไว้ ได้แก่

2.1) กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการเติมเต็มความรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มครอบครัว เรื่อง “ครอบครัวพลังบวก” การส่งเสริมการเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนตาม หลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน 2) กลุ่มโรงเรียน เรื่อง กระบวนการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน และ 3) กลุ่มแกนนำชุมชน เป็นกระบวนการร่วมกันสะท้อน คิดเติมเต็มจากกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยมุ่งหวังให้ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน นำความรู้ที่ ได้ไปประยุกต์ใช้การเลี้ยงดู การจัดการเรียนรู้ และการส่งเสริมเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลเขาทอง

2.2) การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลไกการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตาม หลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อการวิเคราะห์ผลที่เกิดระหว่างทางของกระบวนการพัฒนา เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนากระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง

3) ขั้นการสังเกตผล (Observe) ขั้นการสังเกตผล มีเป้าหมายเพื่อติดตามการนำผล การอบรมเชิงปฏิบัติการไปใช้ ติดตามความเปลี่ยนแปลง และประเมินผลภาพรวมและภาพลึกตาม กลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

3.1) การสังเกตผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลเขาทอง ผ่านเวที ปัจจุบันนิเทศผู้ปกครองของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กปลายภาคการศึกษา มีเป้าหมายเพื่อประเมินผล ความพึงพอใจและความเข้าใจของพ่อแม่ผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ ใช้หลักการพัฒนาสมองเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และเป็นการเสริมพลังพ่อแม่ ผู้ปกครองในการส่งเสริมเลี้ยงดูของลูก รวมถึงสะท้อนมุมมองของผู้ปกครองที่มีต่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

3.2) การสังเกตผลการดำเนินงานของโรงเรียนเขาทอง โดยการเข้าร่วมกิจกรรม การปฐมนิเทศผู้ปกครองของนักเรียนทุกระดับชั้นประจำปีการศึกษา 2560 โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้าง ความเข้าใจต่อผู้ปกครองถึงนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาการเรียนรู้บนฐานการพัฒนาสมอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในระยะนี้ ได้แก่

1. แนวทางการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อการวางแผนและพัฒนาโครงการชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานแบบมีส่วนร่วม

2. แนวทางการจัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมายและผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) เพื่อทบทวนกระบวนการวิจัยและจัดการความรู้ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลเขาทอง ประกอบด้วย 2.1) แผนการอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับครูผู้สอน ประเด็น “กระบวนการพัฒนาและออกแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน” และ 2.2) แผนกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับกลุ่มครอบครัว ประเด็น “ครอบครัวพลังบวก การเลี้ยงดูและส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน”

3. แนวทางการติดตามการเปลี่ยนแปลงและประเมินผลภาพรวมของกลุ่มเป้าหมาย แบ่งเป็น 3 จุด ได้แก่ 3.1) กลุ่มครอบครัว: แบบบันทึกการเยี่ยมบ้านกลุ่มเป้าหมายเพื่อติดตามผลการเลี้ยงดูลูกหลานของพ่อแม่ผู้ปกครองตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน 3.2) กลุ่มโรงเรียน/ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก: แบบสัมภาษณ์และสังเกตผลการนำแนวคิดและหลักการจัดการเรียนรู้บนฐานสมองไปใช้จัดการเรียนรู้ในโรงเรียน/ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และ 3.3) กลุ่มแกนนำชุมชน: ประเด็นการสนทนากลุ่มเพื่อสะท้อนคิดและทบทวนกิจกรรม เพื่อวิเคราะห์ผลที่เกิดกลางทางและพัฒนาแนวทางการทำงานต่อเนื่อง

4.3 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ภายหลังกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยนำข้อมูลมาจัดเรียงและทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์เชิงอุปนัย (Analytic Induction)

5. ผลการวิจัย

การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานนำเสนอตามกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แบ่งเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะเตรียมการ และระยะดำเนินการ รายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 ระยะเตรียมการ ผลจากการประชุมหารือเพื่อเตรียมการและตั้งโจทย์การทำงาน มีดังนี้

5.1.1 กลุ่มเป้าหมายของการพัฒนา เน้นการทำงานเชิงพุ่งเป้าที่กลุ่มเป้าหมายหลัก ได้แก่ เด็กและเยาวชนตั้งแต่ช่วงอายุแรกเกิดถึง 20 ปี กลุ่มเป้าหมายรอง ได้แก่ ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดตัวเด็กและเยาวชนที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโต ได้แก่ ครูผู้จัดการเรียนรู้ พ่อแม่ผู้ปกครองที่เลี้ยงดูและ

สนับสนุน และประชาคมของชุมชนที่เกื้อหนุนและสร้างสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตและเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน

5.2.2 โจทย์ของการพัฒนาเด็กและเยาวชนแต่ละช่วงวัย ได้แก่ 2.1) ปฐมวัย ได้แก่ การเตรียมความพร้อม การส่งเสริมพัฒนาการให้ครบทุกด้านตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน 2.2) เด็กวัยเรียน (ประถมศึกษา) การเตรียมทักษะการเรียนรู้ที่สำคัญ รวมถึงทักษะชีวิตให้แก่เด็กอย่างรอบด้าน และ 2.3) เด็กวัยเรียน-วัยรุ่น (มัธยมศึกษา) การส่งเสริมให้เด็กวัยรุ่นตอนต้นมีทักษะชีวิต เกิดการค้นหาดนเองและค้นพบตนเอง และเด็กวัยรุ่นตอนปลายมีทักษะการจัดการและค้นพบทางเลือกในอนาคต

5.2 ระยะเวลาดำเนินการ นำเสนอตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถสรุปได้เป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

5.2.1 ขั้นการวางแผน พบว่า โรงเรียนและชุมชน มีความมุ่งหวังในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในแต่ละช่วงวัยตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เตรียมความพร้อมเด็กตั้งแต่ช่วงปฐมวัยเพื่อเตรียมทักษะการเป็นวัยรุ่นที่ดี บนฐานความร่วมมือของทุกภาคส่วน ดึงพลังชุมชนไปสนับสนุนการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยเน้นการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองผ่านกิจกรรมต่าง ๆ จัดแหล่งเรียนรู้และกิจกรรมเสริมที่น่าสนใจ และส่งเสริมภาวะผู้นำและการสร้างแกนนำการเรียนรู้ ตลอดจนสนับสนุนบทบาทของการศึกษานอกระบบ และกลุ่มข้าราชการบำนาญให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมด้านการศึกษา

5.2.2 ขั้นการปฏิบัติ มีการจัดกิจกรรมเติมเต็มความรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมายที่อยู่รอบตัวเด็กและเยาวชน ซึ่งได้แก่ ครู ครอบครัว และชุมชน ผ่าน 2 กิจกรรม คือ 1) การอบรมเชิงปฏิบัติการเติมเต็มความรู้เรื่องการส่งเสริมการเลี้ยงดูเด็กเยาวชนตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ซึ่งครูได้เรียนรู้กระบวนการออกแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน สำหรับกลุ่มครอบครัวทำกิจกรรม “ครอบครัวพลังบวก” การเลี้ยงดูและส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน แลกเปลี่ยนแบ่งปันประสบการณ์ในการเลี้ยงดูลูกตั้งแต่วัยเด็กเล็กจนถึงวัยรุ่น ตลอดจนเติมเต็มความรู้และเติมพลังให้พ่อแม่ในการนำประสบการณ์ต่าง ๆ ไปใช้เลี้ยงดูและแก้ปัญหาของลูกหลานได้ 2) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลไกการทำงานพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ วิเคราะห์ผลที่เกิดกลางทาง สรุปได้ว่า เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ เติมเต็มความรู้ด้านเด็กและเยาวชน ซึ่งข้อมูลจากแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไม่เพียงช่วยพัฒนากลุ่มเป้าหมายที่เป็นครูและผู้ปกครองเท่านั้น แต่ทำให้เกิดแรงผลักดันการขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถนำไปขับเคลื่อนการทำงานต่อเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ต่อยอด

5.2.3 ขั้นการสังเกตผล ทีมวิจัยร่วมลงพื้นที่กับตัวแทนคณะทำงานพื้นที่หนุนเสริมการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามกิจกรรมที่ทางชุมชนจัดขึ้น ติดตามการเปลี่ยนแปลงและประเมินผลภาพรวมตามกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

(1) ระดับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ปกครองสะท้อนว่า ลักษณะการเล่นที่ลูกหลานชอบ คือ การเล่นตามธรรมชาติช่วงวัย เด็กชอบฟังนิทาน เล่นบทบาทสมมติ เล่นดินเล่นทราย เล่นน้ำ เล่นสนามเด็กเล่น ร้องเพลง ท่องอักษรคล้องจอง เป็นต้น พ่อแม่มีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้หรือเล่นกับลูก โดยพยายามอ่านหนังสือกับลูก และสอดแทรกเรื่องทักษะชีวิตสำหรับเด็กเล็ก แต่ผู้ปกครองบางส่วนก็ไม่มีเวลาจะเล่นและส่งเสริมการเรียนรู้ของลูกได้เป็นประจำ ขาดความรู้ที่จะส่งเสริมการเรียนรู้แก่ลูกหลาน

(2) ระดับอนุบาล-ประถมศึกษา จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูผู้สอน และการสังเกตกระบวนการจัดการเรียนรู้ พบว่า หลังจากโรงเรียนได้เข้าร่วมอบรม ได้ปรับแนวทางการบริหารจัดการของโรงเรียน จากการสังเกตการจัดประสบการณ์ในเด็กอนุบาล พบว่า มีการจัดการเรียนรู้และส่งเสริมพัฒนาการผ่านการเล่นในสนามเด็กเล่น และการพัฒนาด้านภาษาอังกฤษ มีการใช้กิจกรรมที่หลากหลายสอดคล้องกับหลักการพัฒนาสมอง ส่วนครูในระดับอื่นมีแนวโน้มที่จะปรับกระบวนการในห้องเรียนตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานมากขึ้น ทั้งนี้ ส่งผลให้จำนวนผู้เรียนที่เพิ่มมากขึ้น และการได้รับเสียงสะท้อนที่ดีจากพ่อแม่และชุมชน

(3) ระดับมัธยมศึกษา ทีมวิจัยได้ลงพื้นที่พูดคุยกับผู้อำนวยการ ครูผู้สอน และนักเรียน ของโรงเรียนเขาทองพิทยาคม พบว่า 1) ด้านการบริหารจัดการ ผู้อำนวยการโรงเรียนกำหนดแนวคิดทำโรงเรียนให้เป็น “องค์กรแห่งการเรียนรู้” โรงเรียนให้ความร่วมมือกับชุมชนโดยเข้าร่วมเป็นคณะทำงานพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ และพยายามจัดการเรียนรู้ให้สนองต่อความต้องการของผู้เรียน จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการวิเคราะห์ปัญหาของเด็กและหาแนวทางการแก้ไข เป็นต้น 2) ด้านการพัฒนาการเรียนรู้ ครูผู้สอนของโรงเรียน มีการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักการพัฒนาสมอง เช่น การออกแบบการเรียนรู้แบบองค์รวม คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ส่งเสริมให้เด็กทำกิจกรรมและสร้างภาวะผู้นำในกลุ่มวัยรุ่น ทำให้ผู้เรียนค้นพบตนเองและเห็นอนาคตและผลักดันศักยภาพผู้เรียนอย่างสูงสุด

(4) ระดับชุมชนกับครอบครัว จากการเข้าเยี่ยมเสริมพลังให้พ่อแม่ที่มีลูกวัยรุ่น พบว่า แต่ละครอบครัวมีวิธีการเลี้ยงดูและรับมือลูกที่แตกต่างกันออกไป เช่น ใช้การค่อยพูดค่อยจา ไม่เข้มงวดดุแต่ แต่แสดงความเห็นห่วง และบอกให้ลูกรู้ว่าใส่ใจ จะไม่ใช้วิธีการลงโทษ สอนให้ลูกรู้จักทำงานช่วยครอบครัว ปลูกฝังเรื่องความขยันหมั่นเพียร ไม่ปิดกั้นเรื่องเพศและพยายามสอนทักษะการป้องกันทางเพศ พูดคุยทุกเรื่องอย่างเปิดใจ ให้ลูกรู้จักวิธีการปฏิบัติตน และให้เวลาลูกอย่างเต็มที่

5.2.4 ขั้นการสะท้อนผล จากเวทีจัดการความรู้และถอดบทเรียนจากการทำงาน พบว่า

(1) มิติโรงเรียน เรื่องการจัดการของครูในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้เรียนนั้น ครูคือผู้อยู่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุดกลุ่มหนึ่ง หากแต่การสร้างความสัมพันธ์กับเด็กนั้นไม่ใช่สิ่งที่ครูทุกคนจะเข้าใจและสร้างขึ้นมาได้ง่าย ๆ สิ่งสำคัญคือ ความเข้าใจและเคารพต่อศักยภาพของเด็ก ต้องคิดเสมอว่าเด็กทุกคนพัฒนาได้และไม่ปล่อยให้อคติเกิดขึ้นกับเด็กและปัญหาไม่ถูกแก้ พยายามจัดการความสัมพันธ์ให้เป็นเชิงบวกมากที่สุด และพยายามเข้าถึงเด็กโดยใช้ความสัมพันธ์แบบเพื่อนต่อเพื่อนช่วยให้ครูเข้าใจเด็กแต่ละคนได้มากขึ้น พยายามเปิดใจ สร้างความไว้วางใจให้เด็กอยากเข้ามาใกล้มากที่สุด แนวทางและวิธีการในการจัดการเรียนรู้ ควรเริ่มต้นจากการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี เป็นฝ่ายเข้าหาเด็ก และมีความใจเย็นอย่างที่สุด การรู้จักเด็กทุกคน รู้จักสังเกตเด็ก และเข้าใจว่าเด็กแต่ละคนมีลีลาการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน การจัดการเรียนรู้จึงต้องใช้วิธีที่หลากหลาย มีการวัดพัฒนาการและความก้าวหน้าของเด็กแต่ละคน เปรียบเทียบกับตัวเองไม่ใช่กับคนอื่น ทำให้เด็กได้รู้จักตัวเอง รู้ความถนัดและความชอบของตัวเองให้เร็ว และสร้างการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้เด็กตื่นตัวและมีความสุข นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้ต้องการการสื่อสารที่ชัดเจน และทำให้เกิดช่องว่างให้น้อยที่สุด ตลอดจนพยายามใช้สื่อยุคใหม่โดนใจเด็ก เข้ามาเป็นสื่อการเรียนรู้ เชื่อมโยงสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวให้ใกล้ขึ้น ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่สื่อสารง่าย ๆ สื่อถึงความจริงใจ และให้เด็กเข้าใจวัตถุประสงค์การเรียนรู้อย่างแท้จริง

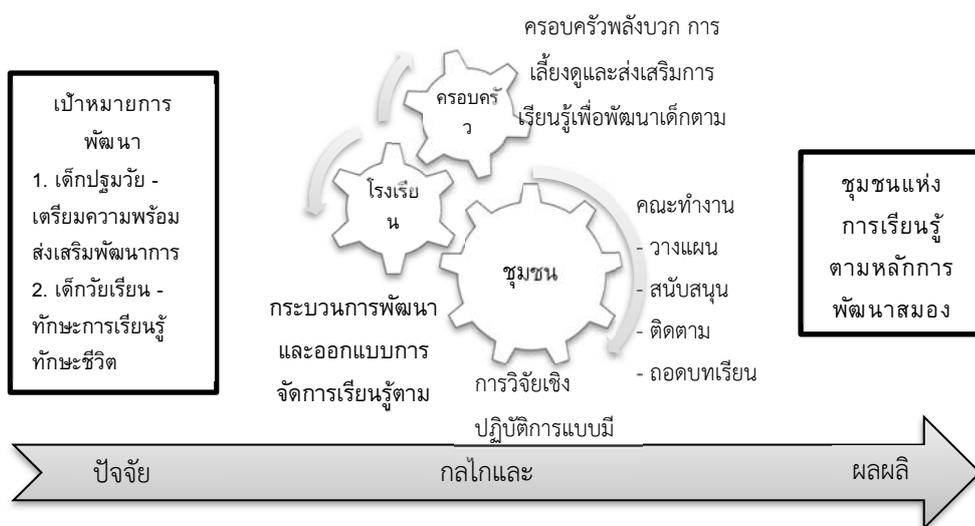
(2) มิติครอบครัว สภาพปัญหาที่พ่อแม่เผชิญ ปัญหาเด็กเล็ก ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาทั่วไป เช่น งอแง ชน ตื้อ เอาแต่ใจ ไม่ชอบทานอาหารตามเวลา การเลี้ยงดูที่ประคบประหงมมากเกินไป ไม่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นและเรียนรู้ตามช่วงวัย ส่วนปัญหาเด็กวัยเรียน-วัยรุ่น เป็นปัญหาเรื่องการติดเพื่อน ติดเกม มีช่องว่างระหว่างวัย โดยเฉพาะครอบครัวที่มีคนสามวัย มีปัญหาการปรับตัว แนวทางการเลี้ยงดู ประสบการณ์เดิมที่ไม่ดีต่อลูก คือ การใช้พฤติกรรมเชิงลบต่อลูกทั้งการลงโทษด้วยการตีหรือดุด่าว่ากล่าวอย่างรุนแรง ทำให้ลูกเกิดความฝังใจและกลัวพ่อแม่ ซึ่งจุดหนึ่งที่ได้ทำลงไปทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองหลายคนฉุกคิดและเปลี่ยนมุมมองในการเลี้ยงดูลูกไป และภายหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการพบว่า พ่อแม่ผู้ปกครองหลายท่านนำวิธีและแนวทางการเลี้ยงดูตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานไปใช้เลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการของลูก เช่น เด็กเล็ก การใช้คำพูดที่มีเหตุผลแทนการลงโทษเมื่อลูกทำผิด พูดคุยและฟังลูกให้มากขึ้น ใส่ใจในทุก ๆ เรื่องของลูก พยายามรู้จักลูกว่าชอบหรือไม่ชอบอะไร ให้เวลากับลูกมากเป็นอันดับแรก เล่นกับลูกและสอนลูก เด็กวัยเรียน-วัยรุ่น ใช้ความอดทนต่อลูก ใช้เหตุและผลไปพร้อม ๆ กับการไม่ปิดกั้นความคิด เปิดเสรีให้ลูกได้แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกัน ด้านความสัมพันธ์ ลักษณะของการแสดงความสัมพันธ์ของผู้ปกครองที่มีต่อลูกนั้นมีหลากหลายลักษณะ โดยต่างแสดงบทบาทในสถานการณ์ต่าง ๆ แตกต่างกันไป อาทิ

เป็นพ่อแม่ที่คอยเล็งดูเข้าใจและเอาใจใส่ วางตัวเป็นเพื่อนกับลูกในการส่งเสริมพัฒนาการลูกผ่านกระบวนการเล่น เป็นผู้นำหรือตัวแบบตัวอย่างที่ดี เป็นครูที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังใช้เวลาว่างร่วมกันให้มากที่สุดและหากิจกรรมที่ทำร่วมกัน เมื่อมีเวลาว่างจากการทำงาน เน้นการสื่อสารเชิงบวกในครอบครัว เช่น การชมเชย การพูดคุยด้วยเหตุผล ตลอดจนพยายามใช้ช่องทางสื่อสารที่ช่วยให้คุยกันได้มากขึ้น เช่น ไลน์ เฟซบุ๊ก เป็นต้น

(3) มิติเด็กกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สิ่งที่ได้เด็กได้สะท้อนตัวแปรสำคัญที่เป็นความสุขในการเรียนรู้ ดังนี้ ต้องมีครูที่เข้าใจและคิดไกล ครูต้องสอนเป็น แม่นยำในศาสตร์นั้น ๆ มีวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความหลากหลาย ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ตามความแตกต่างของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ อยากรู้ให้ครูตระหนักและสังเกต คือ เด็กที่เรียนรู้ช้าไม่เพียงต้องการแค่ครูสาขาการศึกษาพิเศษ แต่ครูที่สอนในวิชาทั่วไปก็ควรเอาใจใส่ที่สนองต่อความต้องการของเด็กที่มีความเฉพาะ เนื่องจากความเข้าใจและสนองตอบในสิ่งที่เด็กทำได้หรือสนใจจะผลักดันให้เขาเกิดความภาคภูมิใจและส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งไม่แตกต่างจากเด็กปกติที่ต้องการ เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน การจัดการกระบวนการ รวมถึงระยะเวลาที่จะให้เด็กบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ก็ไม่เหมือนกัน ครูจะต้องเอาใจใส่และสังเกตเด็กเป็นรายบุคคล

6. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปเป็นภาพกระบวนการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ชุมชนตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 กระบวนการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็น ฐานชุมชนตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

จากภาพ แสดงถึงกระบวนการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ชุมชนตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบเชิงระบบ ดังนี้

6.1 ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ เป้าหมายของการพัฒนา ผลจากการวางแผนร่วมกันของ คณะทำงานชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสรุปเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตาม หลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานซึ่งกำหนดให้กลุ่มเป้าหมายหลักของการพัฒนา คือ เด็กและ เยาวชน โดยแบ่งเป็น 3 ช่วงวัย ได้แก่ 1) เด็กปฐมวัย พัฒนาเรื่องการเตรียมความพร้อมสู่วัยเรียน การ ส่งเสริมพัฒนาการให้เหมาะสมกับช่วงวัย 2) เด็กวัยเรียน ส่งเสริมการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ควบคู่ กับการพัฒนาทักษะชีวิต และ 3) เด็กวัยรุ่น ส่งเสริมการพัฒนาทักษะชีวิตให้สามารถอยู่ในสังคมได้ และค้นหาความถนัดความชอบของตนเอง

6.2 กลไกและกระบวนการ โดยเป็นกลไกความร่วมมือระหว่าง 3 ฝ่าย ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน โดยครอบครัวเป็นกลไกในการเลี้ยงดูลูกตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ซึ่งบทบาทของครอบครัวเองก็ต้องเรียนรู้และพัฒนาตนเองในเรื่อง “ครอบครัวพลังบวก การเลี้ยงดู และส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน” โรงเรียนเป็นกลไกใน การจัดการเรียนรู้และกิจกรรมเสริม ที่โรงเรียนจะต้องเรียนรู้ในการสร้าง “กระบวนการพัฒนาและ ออกแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน” และชุมชน เป็นกลไกในการเป็น ผู้สนับสนุนการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ซึ่งคณะทำงาน ชุมชนต้องทำหน้าที่ในการวางแผน สนับสนุน ติดตาม และถอดบทเรียนและจัดการความรู้

6.3 ผลผลิต เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานที่ทุกฝ่าย ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ทำงานแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเลี้ยงดู การ จัดการเรียนรู้ และการดูแลเด็กและเยาวชนในพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมอง เป็นฐาน จากการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานในพื้นที่ชุมชน ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายหลักและ กลุ่มเป้าหมายรอง มีดังนี้

6.3.1 ผลที่เกิดขึ้นกับเด็กแต่ละช่วงวัย เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย ที่ครู ผู้ดูแลเด็กและครูระดับอนุบาลสะท้อนพัฒนาการของเด็กปฐมวัยในภาพรวมดีขึ้น เด็กปฐมวัยจากศูนย์ พัฒนาเด็กเล็กถูกส่งต่อมาระดับอนุบาลนั้นมีความพร้อมหลายด้าน โดยเฉพาะด้านร่างกายและ อารมณ์ซึ่งเป็นผลมาจากการเล่นในสนามเด็กเล่น ซึ่งส่งผลต่อความพร้อมในการเรียนรู้ และพัฒนาการ

ทางภาษาที่จะส่งต่อไปสู่ระดับประถมศึกษา จากการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาอังกฤษ โดยครูชาวต่างชาติ และที่น่าสังเกต คือ เด็กวัยรุ่นในระดับมัธยมศึกษาที่ครูและผู้บริหารต่างสะท้อนผลที่เกิดกับเด็กวัยนี้ โดยเฉพาะด้านทักษะชีวิต ทักษะการคิด และทักษะการเรียนรู้สำคัญ จากกระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพสูงสุดของเด็ก และการดูแลเด็กพิเศษที่ช่วยลดปัญหาความไม่พร้อมของเด็กบางคนและช่วยพัฒนาเด็กgrayกรณี

6.3.2 ผลที่เกิดกับโรงเรียน แบ่งเป็น

(1) การจัดการเรียนการสอนของครู เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับครู โดยเฉพาะครูผู้ดูแลเด็กและครูอนุบาล ที่มีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติวัยและสมองของเด็กปฐมวัย เห็นความสำคัญของการเล่นกับการส่งเสริมพัฒนาการรอบด้านของเด็ก จากต้นทางที่ครูไม่มั่นใจในการจัดการเรียนรู้ ไม่เข้าใจในธรรมชาติวัยและพัฒนาการของเด็กมากนัก กระบวนการดำเนินงานส่งเสริมพัฒนาการครูในโรงเรียนต้นแบบสามารถสร้างให้ครูเกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถนำไปใช้จัดการเรียนรู้เพื่อนำพาเด็ก ๆ ค้นพบศักยภาพ นอกจากนี้ เด็กวัยเรียนและวัยรุ่น ครูมีการนำหลักการพัฒนาการเรียนรู้ที่ได้จากการอบรมไปใช้โดยพยายามทำความเข้าใจกับเด็กมากขึ้น ดังคำกล่าวของครูที่ว่า “วัยรุ่นมักมีความเป็นตัวของตัวเองสูง และมีท่าทีตั้งข้อสงสัยต่อครูเสมอ การเปิดใจตั้งแต่แรกที่พบกัน โดยเริ่มจากการให้เด็กแบ่งปันประสบการณ์และครูได้แลกเปลี่ยนแบ่งปันประสบการณ์กับเด็ก ให้เด็กเห็นว่าเราเคยมีประสบการณ์ในแบบที่คล้ายกันกับเขา จะทำให้ช่องว่างระหว่างครูและนักเรียนลดน้อยลงได้ระดับหนึ่ง” โดยเชื่อว่าหากจัดการความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้เรียนได้จะช่วยให้เด็กมีความพร้อมและสามารถนำประสบการณ์ต่าง ๆ มาใช้เพิ่มพูนการเรียนรู้ได้

(2) ความร่วมมือของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กและพัฒนาครูอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง ซึ่งในระดับปฐมวัย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ถือเป็นนโยบายที่จะประกันคุณภาพชีวิตและเตรียมความพร้อมที่ดีให้กับเด็ก ดังเห็นได้จากผู้อำนวยการศูนย์ฯ ที่ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องดังกล่าว จนให้มีกระบวนการติดตามผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเด็ก และสะท้อนกลับสู่ครอบครัวมาร่วมมือกันดูแลเด็กระดับอนุบาลและระดับประถมศึกษา นอกจากนี้ ผู้บริหารโรงเรียนระดับประถมศึกษาได้เปลี่ยนมุมมองความคิดหลังจกดำเนินโครงการนำไปสู่การพัฒนาเป็นนโยบายของโรงเรียน และจัดเป็นแผนการทำงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ทั้งการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในสนามเด็กเล่น ไปถึงการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาอังกฤษ และจัดให้มีครูต่างชาติที่พอเพียงสำหรับการสอนภาษาให้กับ “เด็กอนุบาลทุกคน” และต่อยอดมาสู่เด็กช่วงชั้นที่ 1 เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทางภาษาและสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อใช้ในชีวิตจริงได้ ตลอดจนผู้บริหารในระดับมัธยมศึกษาที่เห็นผลได้ชัดจากวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การทำงาน ที่หันมาเน้นการพัฒนาเด็กตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมอง

เป็นฐาน และพัฒนาศักยภาพสูงสุดสู่การค้นพบตนเอง มีความรู้ความสามารถที่จะต่อยอดการเรียนรู้หรือการนำไปใช้ในชีวิต

(3) ผลที่เกิดกับครอบครัว วัด และชุมชน พบว่า ท่าทีความคิดของพ่อแม่ผู้ปกครองที่ตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลบุตรหลานและส่งเสริมพัฒนาการที่ดี หลายครอบครัวสะท้อนให้เห็นมุมมองของการ “เลี้ยงดูใหม่” ที่เข้าใจธรรมชาติของวัยและแนวทางการเลี้ยงดูที่เหมาะสมตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานได้ เช่น การไม่ใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหา ควบคุมเด็ก การหันมาเล่นกับลูก ใส่ใจในการเล่น และสังเกตทักษะหรือพัฒนาการ การสื่อสารกับลูกหลาน รวมถึงการสื่อสารกับครูที่โรงเรียน เป็นต้น ดังคำกล่าวของผู้ปกครองท่านหนึ่ง “ทุกวันนี้ไม่เคยใช้ความรุนแรงกับลูก จะใช้แต่เหตุผล และให้เวลากับลูกมาก การเลี้ยงดูลูกต้องให้ความสำคัญกับทุกจังหวะของชีวิตของลูก ตั้งแต่ลูกเกิดมาเราต้องใส่ใจและเลี้ยงดูอย่างถูกวิธี เพราะถ้าเริ่มต้นช้าไป หรือใช้วิธีผิดไปตั้งแต่เด็ก นั้นอาจหมายถึงเราอาจเสียลูกที่น่ารักไปเลยก็ได้” ขณะเดียวกันยังเป็นการเปลี่ยนแปลงจากบทบาทของวัดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนมาสู่การเป็น “ผู้กระตุ้นความคิด สร้างพลังความร่วมมือ” ให้กับบ้าน โรงเรียน และชุมชน ให้ตระหนักในการดูแลลูกหลานอย่างใกล้ชิดตามหลักการพัฒนา

7. อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานในพื้นที่ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ใช้หลักการมีส่วนร่วมจากคนในพื้นที่ แบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย ได้แก่ 1) ครอบครัว ซึ่งประกอบด้วยตัวเด็กและเยาวชน รวมถึงพ่อแม่ผู้ปกครอง 2) โรงเรียน หมายถึง ครูผู้จัดการเรียนรู้และผู้อำนวยการโรงเรียน และ 3) ชุมชน หมายถึง ตัวแทนชุมชนทั้งผู้ที่เป็นกรรมการ ประชาชนชุมชน พระ รวมถึงผู้มีจิตอาสาเข้าร่วมในการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (2555) นำเสนอไว้ว่า หลักการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วย หลักการมีผู้นำที่ดี หลักการมีกรรมการชุมชนที่มีจริยธรรมและมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดี หลักการมีส่วนร่วม หลักของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีการสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน หลักการเรียนรู้ร่วมกัน หลักความสนใจ หลักการสร้างระบบการจัดเก็บและการนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดี และหลักการสร้างเครือข่ายและติดตามผล จากการวิจัย ในทุก ๆ ขั้นตอนของการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน จะต้องประกอบด้วยกลุ่มคนทั้งสามฝ่าย เพื่อรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และตัดสินใจที่จะพัฒนาร่วมกัน

ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเด็ก ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน เด็กปฐมวัยจาก

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กถูกส่งต่อมาระดับอนุบาลโดยมีพัฒนาการความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านร่างกายและอารมณ์จากการเล่นในสนามเด็กเล่นตามรอยพระยุคลบาท ซึ่งส่งผลในด้านความพร้อมในการเรียนรู้และพัฒนาการทางภาษาเมื่อเข้าสู่ชั้นประถมศึกษา เด็กวัยรุ่นในระดับมัธยมศึกษาได้รับการพัฒนาทักษะชีวิต ทักษะคิด และทักษะการเรียนรู้สำคัญ ๆ จากกระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพสูงสุดของเด็ก และการดูแลเด็กพิเศษที่ช่วยลดปัญหาความไม่พร้อมของเด็กบางคนและช่วยพัฒนาเด็กในรายกรณี ซึ่งสอดคล้องกับ Gardner (1983) ที่กล่าวว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานจะช่วยส่งเสริมการพัฒนาหุปัญญา ทั้งด้านภาษา ด้านตรรกศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ด้านมิติสัมพันธ์ ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว ด้านดนตรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความเข้าใจต่อตนเอง และด้านธรรมชาติวิทยา ผลที่เกิดขึ้นในครอบครัว พ่อแม่ผู้ปกครองได้เปลี่ยนมุมมองและวิถีปฏิบัติต่อการเลี้ยงดูและการสื่อสารอย่างเหมาะสม ผลที่เกิดขึ้นในชุมชน ทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญและให้ความร่วมมือกันพัฒนาแนวทางที่จะนำไปช่วยกันดูแลบุตรหลานในพื้นที่ให้ได้รับการพัฒนาตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน สอดคล้องกับแนวทางการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชน ของสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) (2558) ที่ระบุถึงแนวทางที่ผู้ปกครองควรทำ ได้แก่ การทำกิจกรรมร่วมกันอย่างใส่ใจและเข้าใจ ทำบ้านให้อบอุ่นน่าอยู่ ฝึกให้ลูกได้ทำงานที่เหมาะสม เป็นต้น และแนวทางของชุมชน คือ จะต้องเป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ที่หลากหลายที่พร้อมให้เด็กในชุมชนเข้ามาเรียนรู้ในสภาพจริง โดยมีการร่วมมือกันระหว่างชุมชน โรงเรียน พ่อแม่ผู้ปกครองผ่านกิจกรรมในโอกาสสำคัญต่าง ๆ

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 เสนอให้มีการขับเคลื่อนโรงเรียนแห่งการเรียนรู้บนฐานชุมชน โดยให้ครูและนักเรียนร่วมกันสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ขึ้นในระดับโรงเรียน โดยใช้รูปแบบการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานเป็นต้นแบบ

8.1.2 ผลักดันการทำงานเชื่อมต่อกลไกการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเข้ามาช่วยพัฒนาระบบของชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในชุมชนท้องถิ่น

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 การนำกระบวนการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานไปใช้ ผู้ปฏิบัติควรมีแนวปฏิบัติ ดังนี้ 1) การจัดทำพรหมกลุ่มคน 2) การชี้ให้เห็นเป้าหมายร่วมกันของกลุ่ม 3) การใช้ความรู้เป็นฐานและมีการเรียนรู้เป็นเครื่องมือ 4) การส่งเสริมให้คนในกลุ่มมี

ความคิดเชิงระบบ 5) การใช้ประสบการณ์ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อเนื่อง 6) การมีปฏิสัมพันธ์ และสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน และ 7) การมีเส้นทางหรือวิธีการเรียนรู้ (Pathway)

8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

8.3.1 การศึกษากระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนเชิงพื้นที่ตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานเพื่อสร้างพลังเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน

9. บรรณานุกรม / เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2559). รายงานประจำปีกรมสุขภาพจิต ปี 2559. Retrieved June 21, 2017, from https://www.dmh.go.th/report/dmh/rpt_year/view.asp?id=387.
- ครุฑชิต พุทธิโกษา. (2554). คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ฉบับสมบูรณ์. Retrieved May 22, 2017, from <http://www.kruinter.com/file/29720141006205700%5Bkruinter.com%5D.pdf>.
- จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์ และคณะ. (2558). รายงานการศึกษาสภาวะการณ์และขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนประจำปี 2556-2557. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัตถภรณ์ คำกมล และบุษบา บัวสมบูรณ์. (2559). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ด้านการแต่งคำประพันธ์ประเภทกาพย์ยานีของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวสมองเป็นฐาน. วารสารวิชาการ Veridian e-journal มหาวิทยาลัยศิลปากร, ปีที่ 9 (ฉบับที่ 2), 1060-1077. <https://www.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/download/66976/54692/+&cd=2&hl=en&ct=clnk&gl=th>.
- สนอง โลหิตวิเศษ. (2559). ชุมชนแห่งการเรียนรู้. สารานุกรมศึกษาศาสตร์ (Encyclopedia of Education) ฉบับที่ 51 (2559). Retrieved March 18, 2019, from <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/ENEDU/article/view/7820>.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). คู่มือการสร้างต้นแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้. Retrieved March 18, 2019, from http://www.rpu.ac.th/Library_web/doc/e-book_T/T015.pdf.
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). (2558). แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองสำหรับเด็กวัย 3-6 ปี. Retrieved May 4, 2017, from http://www.okmd.or.th/upload/pdf/BBL_7to12year_book.pdf.

Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York : Basic Books.

Kemmis, S., & McTaggart, R. (2000). Participatory action research. In Denzin, N. & Lincoln, Y. (Eds.). *Handbook of qualitative research*. Retrieved May 22, 2018, from www.corwin.com/upm-data/21157_Chapter_10.pdf.

10. คำขอบคุณ

บทความฉบับนี้ เป็นผลงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) คณะผู้วิจัยขอขอบคุณหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ประสานงาน และชาวชุมชนตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์เป็นอย่างสูงสำหรับความอนุเคราะห์และความร่วมมือที่ดีตลอดการวิจัย สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณกองบรรณาธิการวารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นอย่างสูงในความอนุเคราะห์การเผยแพร่ผลงานวิจัยฉบับนี้